

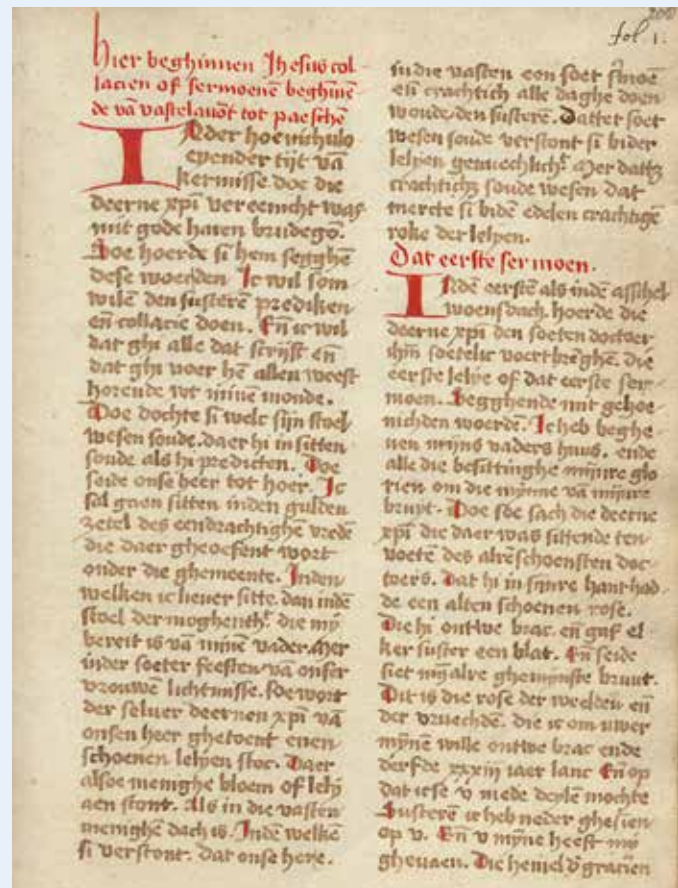
Een weelde aan allegorische beelden

Met kerst vertelt Jezus aan een zuster – vermoedelijk een *tertiaris – dat hij van plan is om binnenkort voor haar en haar medezusters te preken. De zuster fungeert als de oren van haar gemeenschap en moet Jezus' woorden noteren. In de woorden van de Heiland: 'ic wil dat ghi alle dat scrijft ende dat ghi voer hem allen weest horende uut minen monde' (ik wil dat je alles opschrijft en dat je voor hen allen hoort uit mijn mond).

Niet alleen voor tertiariissen

Op deze manier worden 72 preken geïntroduceerd, die in handschriften zijn overgeleverd onder de titel *Ihesus Collaciën*, letterlijk 'Preken van Jezus'. De eerste preek valt op Aswoensdag, de eerste dag van de vasten, waarna Jezus dagelijks, tijdens de gehele vastenperiode tot aan Pasen, tot de zuster spreekt. Op de twintigste dag probeert Jezus zijn taak over te dragen aan de Heilige Geest. De 'deerne Christi' (de dienstmaagd van Christus) weet Jezus evenwel om te praten en vanaf dag 21 profiteren de vrouwen van twee inspirerende preken per dag.

De *Ihesus Collaciën* kwamen vermoedelijk in de tweede helft van de vijftiende eeuw tot stand en bieden een mooie inkijk in de spiritualiteit van het Kapittel van Utrecht. Tegenwoordig zijn er twaalf handschriften bekend waarin (zo goed als) de volledige tekst staat. Nog eens 23 handschriften herbergen een deel van de tekst. Concrete aanwijzingen omtrent de lezers of toehoorders bieden de directe aansprekingen. Zo richt de tekst zich eenmaal expliciet tot tertiariissen ('dochteren Francisci die sijn vander derder oerden'), maar vaker tot 'susteren' of 'devote herten'. Het ligt dus voor de hand dat de tekst niet alleen in tertiariisengemeenschappen gebruikt werd. De bezittersnotities en colofons in de handschriften bevestigen dit beeld van een divers, maar wel steeds vrouwelijk religieus publiek: zo lag een van de handschriften in de bibliotheek van het tertiariissenconvent in Weesp, en vinden we losse preken in bijvoorbeeld een handschrift uit het Brusselse Jerichoklooster en in een codex die vermoedelijk aan de Diepenveense reguliere *kanunnikes-sen toebehoorde.

› Begin van de *Ihesus collaciën* in het handschrift van de tertiariissen in Weesp.

Meditatieve punten in visionaire preken

Het verhaal van de visionaire zuster die in direct contact staat met Jezus omlijst de prekenverzameling als geheel. Doordat aan iedere preek een verwijzing naar een ontmoeting tussen de zuster en Jezus of de Heilige Geest voorafgaat, worden de lezers telkens herinnerd aan het visionaire karakter van de tekst. De raamvertelling verklaart de herkomst van de teksten, verleent ze autoriteit – Jezus en de Heilige Geest spreken de zusters immers direct toe –, en biedt tegelijkertijd bescherming aan de auteur. In 1455 vaardigde het Kapittel van Windesheim een verbod uit op het schrijven van mystieke teksten door kloosterzusters. Mogelijk blijft de zuster daarom anoniem, en is dit de reden waarom Jezus in de laatste preek de vrouwen vraagt om vooral geen aandacht aan haar te schenken.

Christus toont verschillende allegorische beelden aan de zuster. Zo wordt bijvoorbeeld een steel met veertig lelies ten tonele gevoerd: één voor elke dag van de vastenperiode. In de tekst wordt uitgelegd dat de aantrekkelijkheid van de bloemen de zoetheit van de preken symboliseert, terwijl de krachtige, edele geur hun werking verzinnebeeldt. Aan het begin van een andere preek ziet de zuster vier engelen, die een wonderbaarlijk grote gouden ring boven haar gemeenschap houden. De ring staat voor de onderlinge liefde tussen de vrouwen. De zeven belletjes die aan de ring zijn bevestigd vertegenwoordigen de zeven deugden die de liefde blijvend maken. Het beeld van de (*geprofeste) zuster als bruid en Jezus of de Heilige Drie-eenheid als Bruidegom domineert. Deze bruidssymboliek wordt bijvoorbeeld uitgewerkt in een preek waarin Jezus iedere zuster een prachtige trouwjurk cadeau doet.

Voor preken zijn de teksten uitzonderlijk bondig – in de editie telt de kortste slechts negen(!) regels. Door hun korte en puntsgewijze karakter stimuleren ze een specifieke wijze van meditatie: men kiest een markant punt dat de verbeelding stimuleert, bijvoorbeeld een allegorisch object zoals een bloemenkrans. In de geestelijke oefening probeert men het beeld als een noot te kraken om tot de zoete kern te komen. Wanneer

› Miniatuur met Anna-te-drieën in een lelie.

het punt alle spirituele inspiratie heeft prijsgegeven, kunnen de geestelijke vermogens zich op een ander punt richten en het proces herhalen. Vanwege hun lengte vertonen de *Jhesus Collatiën* ook overeenkomsten met de teksten die tijdens *collaties gebruikt werden. De allegorische beeldtaal maakte de preken tot rijk geestelijk voedsel tijdens de vastenperiode – een tijd van onthouding –, of ze nu gemeenschappelijk beluisterd of individueel gelezen werden. ◀